

A hagyományos szakirodalmi keresési eljárások korlátjai egy új kutatási téma feldolgozása során

TÓTH-TÉGLÁS Tünde¹, SZÁSZVÁRI Karina², REICHER Regina³, KOLNHOFER-DERECSKEI Anita⁴

DOI: [10.29180/978-615-6342-76-8_42](https://doi.org/10.29180/978-615-6342-76-8_42)

Absztrakt

Felgyorsult életünkben olyan szerteágazó információforrás áll rendelkezésre, amely napjainkban jelentősen megnehezíti és egyre szubjektívebbé teszi egy megalapozott szakirodalmi feldolgozás elkészítését. Tanulmányunkban egy hiánypótló, új kutatási terület feltárása során készített irodalomfeltárás példáján mutatjuk be a hagyományos szakirodalomfeldolgozás „új” lehetőségeit és korlátait. A hagyományos vagy narratív módszertan részletes leírása után, konkrét esettanulmányon keresztül elemezzük ezen módszer előnyeit és hátrányait, valamint tapasztalatainkat. Az irodalomfeldolgozási tapasztalataink igazolják, hogy a megnövekedett információrengetegben a tradicionális irodalomfeldolgozás hitelességét és kétoldalúságát a transzparencia biztosításával kiegészítve biztosíthatjuk.

Kulcsszavak: hagyományos szakirodalomfeldolgozás, transzparencia, hazai szakirodalmak

Bevezetés és elméleti alapok

A kutatási problémák felderítése megfelelő szakirodalmi tájékozottságra épül. Ennek során tisztázásra kerülnek a témakörben releváns fogalmi és módszertani keretek, és a vizsgált szakterület paradigmái (Szabó, 2002). Az irodalomfeltárás során felkeressük a területen zajló kutatásokat, új eredményeket, feltárjuk a kutatás fejlődéstörténeti háttérét, azonosítjuk a vitás pontokat ezáltal pontosíthatjuk kutatási témánkat (Szokolszky, 2004). A hagyományos elbeszélő (narrative) formában készült irodalomfeldolgozás logikailag rendezett, kritikus szemléletű áttekintést ad a kutatás háttéréről és szintetizálja a releváns információkat. (Matthews-Ross, 2010) A szakirodalmi feltárás során ügyelnünk kell a hiteles, eredeti és időszzerű források felkutatására és kiválasztására, valamint az egyoldalúság elkerülésére.

A hitelesség kérdése tekintetben a tudományos szakmai közönség által elfogadott, lektorok és szerkesztők által ellenőrzött források fellelhetőségének problémája vetődik fel. Babbie (1989) a társadalomkutatások gyakorlatáról szóló, alapvető iránymutatást adó könyvében a hagyományos könyvtárak használatáról még külön fejezetet írt, és a számítógépes nyilvántartásokat utópisztikus gondolatként említi. Az ezredforduló előtt a hiteles források elérhetősége jelentett problémát, ma már a rendelkezésre álló tudományos források túltengésével küzdünk. Egyes kutatási témával kapcsolatban való keresés több ezer relevánsnak tűnő találatot is adhat, ugyanakkor komoly nehézséget okoz az információrengetegből a megfelelő anyagok kiszűrése (Szokolszky, 2004). A válogatás, a hitelesség szempontjából, a

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet, e-mail: toth-teglas.tunde@ppk.elte.hu, ORCID: 0000-0001-9507-9759

² Budapest Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Menedzsment Tanszék, e-mail: szaszvari.karina.agnes@uni-bge.hu, ORCID: 0000-0002-2583-4808

³ Budapest Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Menedzsment Tanszék, e-mail: reicher.regina@uni-bge.hu, ORCID: 0000-0003-3929-6331

⁴ Budapest Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Üzleti gazdaságtan Tanszék, e-mail: kolnhofer-derecskei.anita@uni-bge.hu, ORCID: 0000-0002-1780-7674

formai és a módszertani követelményeknek való megfelelés vizsgálatát, a „pongyola” publikációs gyakorlatok kiszűrését is jelenti (Körösi-Mátyás-Székely, 1985).

Eredetiség szempontjából gyűjthetünk a kutatási eredményeket első kézből bemutató elsődleges, és másodlagos forrásokat is, amelyek az adott témáról áttekintő, elemző összefoglalásokat tartalmaznak (Szabó, 2002). A forráskeresés folyamatában eltérően használhatunk elsődleges és másodlagos forrásokat. Szabó (2002) a detektívek munkájához hasonlítja a folyamatot, ahol először madártávlatból keressük a tágabb összefüggéseket, a témánkhoz kapcsolódó irodalmakat másodlagos források segítségével. Majd később „az ígéretesnek látszó szálak nyomába” eredünk, és a jelentősebb referáló folyóiratok legújabb számainak fellapozásával folytatjuk a keresést. A kutatási témánkhoz szorosan kapcsolódó források keresése során már elsősorban elsődleges forrásokat választunk. A tudományos közegben is megoszlanak azonban a vélemények arról, milyen mélységben szükséges a választott kutatási téma elhelyezése a tágabb szakterületen belül, és hol húzzuk meg a határt szorosan kapcsolódó irodalmak körénél. A tradicionális téma vezérelt keresési eljárás előnye, hogy már a keresés folyamatában segíti a feldolgozást, ugyanakkor fókuszja a szerző szubjektivitásából adódóan szűkebb (ezáltal akár fókuszáltabb) lehet.

Az időszerűség tekintetében erőteljes tendencia, hogy „a forrásstruktúra eltolódik az elevenebb, időszerűbb források felé, a folyóiratok dominálnak a könyvekkel szemben, a konferenciaanyagok a folyóiratokkal szemben.” (Szabó, 2002; 89.o.) A forrásgyűjtés során napjainkban is erőteljesen a frissebb, időszerűbb források felkutatására törekszünk. Fontos azonban megjegyezni, hogy a társadalomtudományokban is gyakran érdemes lehet „visszanyúlni a régiekhez” (Szabó, 2002). A tudományos közösségek publikációk időszerűségére vonatkozó elvárásai is nagyon eltérőek lehetnek.

Vitathatatlan tudományos elvárás - a bizonyítás korrektsége szempontjából - a kétoldalúság, az ellentétes eredmények és vélemények bemutatása, ütköztetése (Szabó, 2002). „A tudományos közélet azonban olyan, mint a gazdasági élet: sok a csalás, a szándékos vagy pusztán csak hanyagságból, felületességből történő minőségromlás, és kevés az ellenőrzés.” (Szabó, 2002; 110.o.) A transzparencia hiányával a hagyományos irodalomfeldolgozás megbízhatóságát megkérdőjelezheti a szerzők szubjektivitása (Kamarási – Mogyorósy, 2015). Nemcsak a feldolgozás, hanem már a források keresésének és válogatásának folyamatában is felmerülhet az egyoldalúság problémája. A hagyományos keresési eljárásokban nem követhető nyomon, ha egy tanulmány csupán néhány vezércikkre és ezt kiegészítő tanulmányok feldolgozására épül (Batizi, 2023). A másodlagos források áttekintő, összefoglaló tanulmányainak felhasználása a szerzők egyoldalúsága esetén tovagyrúzó torzításokat okozhat. A tudományos publikációk jelentős mennyiségi növekedésével ez a probléma egyre erőteljesebben érezhető, amely egyre jobban felerősíti a forráskeresés és kiválasztási folyamat, a szűrési feltételek nyomon követhetőségének igényét. Kamarási és Mogyorósy (2015) olyan torzításokra is felhívja a figyelmet, amelyek már a publikációk megjelenése során is egyoldalúságot eredményezhetnek. Állításuk szerint a kutatások publikálása során a szerkesztők a pozitív és az elfogadott normáknak megfelelő eredmények tanulmányait szívesebben és gyorsabban publikálják, mint az ellentétes vagy negatív eredménnyel végződő kutatások beszámolóit.

Kutatási tapasztalatok

Tanulmányunkban egy olyan téma szakirodalmi áttekintésének tapasztalatairól számolunk be, amelyet alapvetően hiánypótlónak feltételezünk a hazai, magyar nyelven elérhető tudományos források tekintetében. Az ILO (International Labour Organisation) által 2020 májusában közzétett jelentésében került első ízben említésre az ún. „lezárt (lockdown) generáció”, a pandémia időszakában a lezárások alatt a munka világában szocializálódó fiatal korosztály

megjelenése a munkaerőpiacon (ILO, 2020; ILO Monitor, 2020). Feltételezésünk szerint a COVID-19 okozta lezárások és korlátozások olyan rendkívüli és erőteljes eseményként jelentkeztek, amelyek egy új alpopuláció kialakulását eredményezhetik. Szakirodalmi feltárásunk igazolta, hogy tervezett kutatásunk témája, újszerű és ezáltal hiánypótló lehet. Ebben a cikkben a magyar szakirodalmak gyűjtésének folyamatát mutatjuk be.

A magyar szakirodalmi feltárást a tradicionális eszközökkel végeztük, mivel a hazai szakirodalmi feltárásban a szisztematikus keresési és modellezési technikák alkalmazását a technikai lehetőségek korlátozták. A keresésről készített riport készítése során ugyanakkor a transzparencia biztosításával törekedtünk a szubjektivitás csökkentésére. (1. táblázat) A feltárás során tágabb témakörből kiindulva szűkítettük a keresés fókuszát. A keresést először a munkaerőpiac aktuális helyzete felől vizsgáltuk, majd a generációk munkahelyi szocializációján keresztül haladva szűkítettük a témafókuszot a „lockdown” generációig. A téma aktualitására való tekintettel a keresést minden esetben a 2020 után megjelent tanulmányokra szűkítettük. A keresést első körben az MTMT (Magyar Tudományos Művel Tára) adatbázisában végeztük, ahol inkább tágabb témakörben lehetséges a keresés. Második körben a Google Scholar-ban kerestünk, ahol lehetőség volt szűkebb témafókuszban is keresni. Itt a magas találati arány okozott nehézséget a válogatásban. Ezt követően a releváns szakfolyóiratokban kerestünk, és a releváns tanulmányok irodalomjegyzékén keresztül „nyomoztunk tovább”. A folyóiratok elérhető tanulmányai között a tartalmi keresők sajnos nem megfelelően segítik a kutatók munkáját, amely különösen nehézkessé és pontatlanná teheti a válogatást.

1. táblázat: Keresési találatok összefoglalója (2023. március 30-i állapot)

<i>Forrás</i>	<i>Keresési kifejezések</i>	<i>Találatok</i>	<i>Szűkítés</i>	<i>Eredmény</i>
MTMT	Munkaerőpiac	384	21 →	1
	Munka és COVID	9	8	
Google Scholar	fiatalok pandémia munka	3700	6	1
	diplomás pályakezdő generációk	607		2
	generációk munkahely	3050		2
	z generáció átmenet	1650		4
	munkahelyi szocializáció Z generáció	433		-
	Lockdown generáció	218		1
Releváns szakfolyóiratok	Vezetéstudomány		10	2
	Új Munkaügyi Szemle		8	
	Szociológiai Szemle		4	
	Educatio		1	
	Kultúra és Közösség		1	
	Metszetek		1	
Irodalomjegyzék			6	

Forrás: saját szerkesztés

Az MTMT adatbázisában tágabb témakörben volt mód a keresésre, itt a munkaerőpiac, valamint a munka és COVID keresőszavak alapján végeztük a keresést. Összesen 473 találatot kaptunk (fent szűkítés utáni érték szerepel), a részletes keresés során 21 olyan tanulmányt találtunk, amely a munkaerőpiac pandémia hatására megfigyelhető aktuális kérdésekkel foglalkozik. A legtöbb a távmunka vonatkozásában és további EEM (emberi erőforrás menedzsment) intézkedésekkel kapcsolatban íródott. A generációk vonatkozásában 8 olyan tanulmányt találtunk, a fiatal korosztály munkaerőpiaci integrációjára vonatkozóan mindössze egy valóban releváns tanulmányt találtunk. A Google Scholar keresőprogramon keresztül tapasztalataink szerint a keresés sokkal rugalmasabb vagy szükség esetén, fókuszáltabb

keresőszavak használatát teszi lehetővé. Ugyanakkor olyan sok találatot ad ki, amelyek áttekintése és kiválogatása sokkal több szubjektivitást tartalmazhat. A „fiatalok pandémia” keresésre 3700, a „diplomás pályakezdő” keresésre 607, a „generációk munkahely”-re 3050 találatot kaptunk, amelyekből mindössze 5 tanulmányt választottunk olvasásra. A „Z generáció átmenet” kulcsszóra tapasztalataink szerint sok olyan találat érkezett, amely elsősorban az „átmenet” kérdéskörével foglalkozó szakdolgozatot ad ki. A „munkahelyi szocializáció Z generáció” kulcsszóra már „csak” 433 találatot kaptunk, de a témánk szempontjából kevésbé releváns tanulmányokat találtunk. Végül a legszűkebb kulcsszóra, a „lockdown generáció” keresésre 218 találatot adott ki a Google Scholar. Tapasztalataink szerint azonban ez a kulcsszó „félrevitte” a szűkítést, mert sok találat valójában a generációk kifejezésre érkezett. A témánk szempontjából 6 releváns szakfolyóirat adatbázisában folytattuk a keresést. Ezek a tanulmányok a témánk tágabb kontextusában lehetnek érdekesek. A válság különböző aspektusairól, a digitális kompetenciákról, a generációs elméletekről, valamint az új „csendes” generáció jellemzőiről, pályaválasztási preferenciáiról szólnak. Ebből a válogatásból további szűkítéssel 2 olyan tanulmányt választottunk, amely a fiatal generáció pandémia alatti munkahelyi beilleszkedéséhez szorosabban kapcsolódik. A releváns tanulmányok irodalomjegyzékén haladva 6 olyan meghatározó tanulmányra találtunk, amely fontos kiindulópontot adhat a kutatásunk szakterületi meghatározásához. Ezek 5, a munkaerőpiaci elemzésekkel foglalkozó szerzőhöz köthetőek. Megjelenésüket tekintve 4 darab 2020 előtti forrás, amelyek visszamenőleges vizsgálódáshoz, a szakterület paradigmáinak megértéséhez nyújthatnak kiindulópontot. Ezen kívül találtunk 2 átfogó friss tanulmányt, amely a témakör statisztikai megalapozását teszi lehetővé.

Következtetések, javaslatok

Összegezve az elérhető források erőteljesen megnövekedő mennyisége szükségessé teszi a szakirodalmi feldolgozás transzparenciáját. Ezáltal biztosíthatjuk az összegyűjtött források hitelességét, eredetiségét, valamint a válogatás kétoldalúságát. A hagyományos elbeszélő vagy narratív jellegű irodalomfeldolgozást felváltja, vagy kiegészítheti a megbízható információkat átlátható protokoll alapján készített forrásgyűjtés (Ágoston, 2022). Bryman (2016) kutatómódszertani könyvének új kiadásában úgy vélekedik, hogy a hagyományos irodalomfeldolgozással készült elemzések szisztematikus elemzés nélkül is megfelelnének a szakmai kritériumoknak. A nemzetközi, angol nyelven íródott szakirodalmak esetén a kiterjedt és egységesített adatbázisok és az összehangolt keresési eljárások megkönnyítik a munkánkat. Ugyanakkor a hazai, magyar nyelven írt anyagok felkeresése, amelyek nélkül a magyar jellemzők megértése és tudományos kutatása elképzelhetetlen, a lehetséges források megtalálásával kezdődik, ehhez kiindulásként az MTMT használatát javasoljuk, ahol a releváns folyóiratok listája és besorolása is elérhető. A szakirodalmi gyűjtés automatikus adatbányászati alapokon nyugvó, újszerű szisztematikus rendszerezése, az eltérő forrásformátumok miatt nehézkes. Ezért magyar nyelven, továbbra is a tradicionális vagy narratív technikák alkalmazása célravezető.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a BGE Felsőoktatás Jövője Kiválósági Központ (FHERC) Tudásközpontjának égisze alatt jött létre.

Irodalomjegyzék

- Ágoston, N. (2022): Külföldi csódelőrejelző módszerek szisztematikus irodalomelemzése, *Vezetéstudomány*, 52 (1). pp. 69-89.
- Babbie, E. (1989): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Negyedik kiadás. Balassi Kiadó, Budapest
- Babbie, E. (2003): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest.
- Batizi, D. (2023). A karrierút és a személyiségjegyek kapcsolata. Szisztematikus szakirodalmi áttekintés. *Vezetéstudomány*, 54 (4). pp. 18-27.
- Bryman A. (2016): *Social research methods*. Fifth Edition. Oxford University Press, United Kingdom
- ILO (2020): ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fourth edition. 27 May 2020.
- ILO Monitor: Youth & COVID-19: Impacts on jobs, education, rights and mental well-being. 2020. April. 7
- Kamarási, V., Mogyorósy, G. (2015): Systematic surveys of literature – importance and methodology. *Support in diagnostics and therapy. Orvosi Hetilap*, 156(38), pp. 1523–1531.
- Kőrösi, G., Mátyás, L., Székely, I. (1985): Ökonometriai alkalmazások – némi hiányosságokkal (Avagy kigyógyulunk-e a gyermekbetegségekből?) *Tudományos Élet*, pp. 193-200.
- Kun, T., S. (1984): *A tudományos forradalmak szerkezete*. Gondolat Kiadó, Budapest
- Matthews, B., Ross, L. (2010) *Research methods. A practical guide for the social sciences*. Pearson Education Limited, England
- Szabó, K. (2002): *Kommunikáció felsőfokon*. Kossuth Kiadó, Budapest
- Szokolszky, Á. (2004): *Kutatómunka a pszichológiában*. Osiris Tankönyvek, Budapest